

Författare: Axel Carleson

OPERATION RAK, artikel 2

Under beteckningen "Operation RAK" fotograferade F 11 och F 21 på 1950-talet praktiskt taget hela Sverige på mycket kort tid. Dagligen övades ju stråkfotografering på spaningsförbanden och då var det en nödvändighet att verkligen flyga absolut rakt. Därför skulle F11-övningen "Operation RAK" mycket väl ha kunnat få sitt namn efter dessa fotograferingsövningar. Men den verkliga innebörden var att fotograferingen utfördes i samverkan med Rikets Allmänna Kartverk (RAK). Fotograferingen, som påbörjades så smått under åren 1955 -56, avsågs vara avklarad inom en 3-årsperiod. Uppgiften för F11 var att lodfotografera från 10 000 meters höjd hela området söder om ost-väst linjen genom Sundsvall.

F 21 fotograferade Sverige norr om samma linje. Under fotograferingarna, som utfördes med flygplan S 29C, Tunnan, användes kartläggningsskameran Ska 15 med bildformatet 23x23 cm. Denna kamera är Engelsk och typen Williamson EAGLE MkII utrustad med ett vidvinkelobjektiv med 15,3 cm brännvidd.

Flygförarna tilldelades 20-40 mil långa parallella stråk, på 1 mils avstånd från varandra. De skulle flygas exakt i nord-sydlig riktning. Operation RAK genomfördes som ett rent övningsmoment i spaningsförarnas utbildning i stråk fotografering. Tidpunkten när denna stora fotograferingsuppgift för F11-förarna skulle påbörjas kunde inte bestämmas i förväg. Det fordrades nämligen ovillkorligen klart flygväder. Den 21 maj 1957 meddelade F 11:as meteorologer, att man under några dagar framöver kunde påräkna lämpligt fotoväder. Den inblandade förar- och markpersonalen, som var förvarnad, kunde nu s a s lägga den ordinarie verksamheten åt sidan. Operation RAK kom mycket snabbt igång på F11 och allt utfördes ganska problemfritt.

Redan efter tre dagars hårt arbete i luften och på marken var F 11:as tre-årsuppgift i stort sett avklarad. Man utförde 92 olika fotouppdrag och 30 st flygförare tog närmare 6000 bilder. De hade då, an- och återflygningarna oräknade, flugit hela 3 500 mil. Det längsta raka flygstråket gick från Ljungby till Malung, en ca 40 mil lång sträcka. 1 500 meter film gick åt och varje bild täckte ett område på 1,5 x 1,5 mil. Det var många gånger kämpigt för flygförarna att under så långa sträckor hålla spikrak kurs och exakt höjd osv. Det fanns ju många störande moment som t ex stark blåst, höghöjdsturbulens mm, och då 29:ans kameror var fast monterade i planet var det nödvändigt att ligga absolut rätt i alla led. Därtill hade förarna det kallt, framför allt om fötterna, i de 1-1 1/2 timme långa flygningarna.

Ett särskilt arbetslag hade inrättats på F 11, vilka hjälpte förarna att på olika sätt förbereda flygningarna - t ex med alla beräkningar på bränsleförbrukning, exponeringstider osv. Omkring 25 % av fotograferingarna fick göras om av olika anledningar, oftast var anledningen små moln som skymde vissa delar.

En annan faktor som också påverkade resultatet/bildkvaliteten var den höga flyghöjden, 10 000 meter. Det mäktiga luftlagret mellan objektivet och marken hade ofta en negativ inverkan ur såväl fotografisk som geometrisk synpunkt. Därför utförde F 11 under åren 1958-1965 kompletterande fotografering med 1000-2000 bilder/år.

Men trots vissa brister i bildmaterialet gjorde F 11 en förnämlig insats och Kartverket fick fram ett bra och användbart grundmaterial för sitt kartarbete. Därtill utfördes flygfotograferingen oerhört mycket snabbare än om den skulle utförts med Kartverkets egna ålderstigna propellerflygplan, Siebel NC 701. Det av F 11 levererade fotomaterialet sparade därför inte bara tid åt Kartverket, utan också pengar. För spaningspersonalen var Operation RAK synnerligen

stimulerande med tanke på att övningsresultatet kunde utnyttjas för allmänna ändamål, vilket ju inte var så vanligt i militära sammanhang. All inblandad F 11-personal genomförde Operation RAK på ett mycket förtjänstfullt sätt.